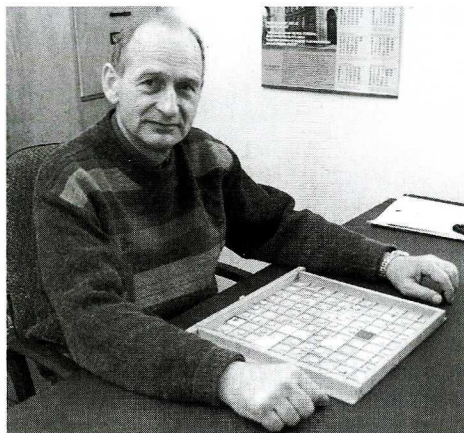

Jubileusz Jerzego Pinińskiego

W dniu 9 grudnia 2004 r., w gmachu Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, odbyła się uroczystość jubileuszu 65-lecia mgr. Jerzego Pinińskiego (urodził się 19 listopada 1939 r. w Poznaniu), wieloletniego kierownika Działu Numizmatycznego Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. W latach 1991–2004 przewodniczącego Międzemuzealnego Kolegium Numizmatycznego, jak również przez szereg lat pełniącego obowiązki prezesa Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego. Członka Komisji Numizmatycznej Komitetu Nauk Historycznych PAN.

Z końcem 2004 r. J. Piniński przechodził na emeryturę. Dlatego też spotkanie miało szczególny charakter. Składało się z ono z dwóch części. W pierwszej, seminaryjnej, Jubilat wygłosił referat „Pieniądz państwa ukraińskiego 1917–1920 roku”. Część druga, od poprzedniej oddzielona przerwą na dyskusje przy kawie i herbacie, była odmienna. Otworzył ją M. Mielczarek, który przypomniał sylwetkę Jubilata oraz Jego działalność w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi. E. Hanc-Maik z kolei przedstawiła poczynania J. Pinińskiego w ramach Międzemuzealnego Kolegium Numizmatycznego. Po obu wystąpieniach, które miały bardzo osobisty charakter, Jubilat otrzymał gratulacje i życzenia od przybyłych Gości. Spotkanie pełne było wspomnień, także tych zaprezentowanych przez bohatera uroczystości.

Jubilat ukończył studia archeologiczne w Uniwersytecie Warszawskim w 1964 r. Pracę zawodową rozpoczął w Polskim Towarzystwie Archeologicznym. Początkowo był biblio-

tekarzem, a w latach 1965–1967 wykonywał obowiązki sekretarza redakcji „Biuletynu Numizmatycznego”. Późniejsze losy J. Piniński związał jednak z muzealnictwem. Od 1968 do 1980 r. był kierownikiem Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Szczecinie. Od roku 1980 pełnił funkcję kierownika Działu Numizmatycznego w łódzkim Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym. Był też sekretarzem redakcji pierwszych dziesięciu tomów oraz redaktorem tomu 11 łódzkiego numizmatycznego wydawnictwa muzealnego „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” (PiMMAiE), seria numizmatyczna i konserwatorska. Nie było więc zaskoczeniem, że wśród uczestników łódzkiego spotkania najliczniej reprezentowane było środowisko muzealników.

J. Piniński jest autorem około 200 prac opublikowanych w Polsce oraz w wydawnictwach zagranicznych, m.in. czeskich, słowackich

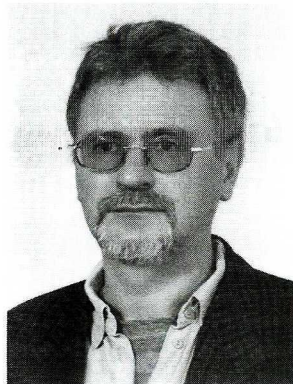
i skandynawskich. W działalności naukowej na miejscu pierwszym stawia On zainteresowanie pieniądzem doby średniowiecza. Monet wczesnośredniowiecznych dotyczyła już Jego praca magisterska („Brakteaty mennicy gnieźnieńskiej w XII w.”, por. WN IX, 1965, z. 2), napisana pod kierunkiem prof. dr. R. Kiersnowskiego. Jeden z ostatnio opublikowanych artykułów poświęcony jest monecie Bolesława Chrobrego (WN XLVI, 2002, z. 1). Jak przystało na muzealnika, nie stroni On jednakże od innej problematyki badawczej, jak chociażby sfragistyki (głównie pieczęci zachodniopomorskich). Wiele prac Jubilata, co w dużej części jest pochodną Jego szczecińskiej działalności i możliwości korzystania z bogatej kolekcji tamtejszego Muzeum Narodowego, związana jest z problematyką pieniądza zachodniopomorskiego. Jest jego wybitnym znawcą. Znalazło to odbicie w książce „Dzieje pieniądza zachodniopomorskiego”, wydanej w 1976 (publikacja ta podkreślała fakt, iż w tym czasie mijało 800 lat od podjęcia produkcji monet na Pomorzu Zachodnim) oraz szeregu artykułów, takich jak „Monety bite na terenie Kamienia Pomorskiego i mennictwo biskupów kamieńskich” (Materiały Zachodniopomorskie, XX, 1974).

Wiele miejsca w bibliografii J. Pinińskiego zajmują publikacje znalezisk. Od rejestracji monet rzymskich po skarby nowożytne. Dominują jednakże publikacje skarbów średniowiecznych — jak chociażby zespołu z Mosiny, woj. zachodniopomorskie (Materiały Zachodniopomorskie XVII, 1971) czy tzw. skarbu bisierowskiego (PiMMAiE, ser. num. i kons., 2, 1982). Jest On też jednym z autorów nowego inwentarza skarbów wczesnośredniowiecznych z ziem Polski. Nie można nie wspomnieć o skarbie z Rawy Mazowieckiej, woj. łódzkie (PiMMAiE, ser. num. i kons., 8, 1988). Odrębne studia poświęcił groszom praskim, w tym ich znaleziskom z Polski, Pomorza i Śląska (np. PiMMAiE, ser. num. i kons., 4, 1984).

Powtórzyć w tym miejscu należy sformułowanie najczęściej padające podczas spotkania w Łodzi. Było to życzenie, aby przejście Jerzego Pinińskiego na emeryturę nie oznaczało ograniczenia Jego działalności na polu numizmatyki, ale pozwoliło Mu na jeszcze głębsze zaangażowanie się w nią.

Mariusz Mielczarek

Lesław Morawiecki (1949–2004)

W dniu 29 października 2004 r. zmarł w Krakowie profesor Lesław Morawiecki, wybitny badacz dziejów starożytnych i numizmatyk. Urodził się w Bytomiu 2 stycznia 1949 r., wykształcenie uniwersyteckie uzyskał w Krakowie, z którego środowiskiem intelektualnym pozostał związany do końca życia, także w okresie, gdy zamieszkał w Rzeszowie. Studiował historię i filologię klasyczną w Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1966–1971. Jako wychowanek seminarium historii starożytnej prof. Józefa Wolskiego zajmował się początkowo dziejami klasycznej Grecji. Z monetą antyczną zetknął się bliżej dopiero w momencie podjęcia pracy w Gabinetie Numizmatycznym Muzeum Narodowego w Krakowie, gdzie w tajniki numizmatyki wprowadzał go prof. Stefan Skowronek. Jako pracownik Muzeum nawiązał pierwsze, ważne dla swego warsztatu naukowego, kontakty z badaczami i ośrodkami numizmatycznymi za granicą.

Punktem wyjścia Jego badań numizmatycznych była kolekcja monet antycznych macierzystego Muzeum. Poza kilkoma publikacjami egzemplarzy tej kolekcji przygotowywał katalog monet starożytnych, którego pierwszy tom, obejmujący mennictwo republikańskie, ukazał się drukiem w 1982 r. (*Ancient Coins, t. I, The Coins of the Roman Republic [The National Museum in Cracow. Catalogues of the Collection, II]*, Cracow 1982). Równocześnie prowadził badania historyczne, w których monety stanowiły podstawowe źródło interpretowane w świetle historiografii oraz tekstów literackich, a także zabytków sztuki antycznej.

Analiza ikonografii i legend monetarnych okresu upadku Republiki pozwoliła w nowy sposób naświetlić związek między kultowo-religijnym i politycznym programem wielkich przywódców owej epoki. Znakomita praca doktorska, którą obronił w 1979 r., a opublikował w 1983 r., dotyczyła ewolucji propagandy politycznej w pierwszym roku po śmierci Cezara (*Political Propaganda in the Coinage of the Late Roman Republic 44–43 B.C.*, Wrocław [PTAiN] 1983). Stosunkowo precyzyjnie datowane, liczne emisje tego okresu pozwoliły Autorowi śledzić perypetie walki politycznej o władzę między Antoniuszem i Oktawianem, którzy zręcznie zdyskontowali z pomocą emisji monetarnych swe związki z zamordowanym Cezarem. Nie potrafiło posłużyć się monetami jako nośnikiem propagandy wizualnej stronnictwo senatu, które poniosło porażkę.

Podobna koncepcja badawcza legła u podstaw rozprawy habilitacyjnej Lesława Morawieckiego (*Władza charyzmatyczna w Rzymie u schyłku republiki [lata 44–27 p.n.e.]*, Rzeszów 1989). Autor dowiódł w niej, że trzech główni pretendenci do władzy w latach 44–27 p.n.e. w swej propagandzie monetarnej starali się ukazywać jako swych patronów bogów: Antoniusz — Dionizosa, Sekstus Pompejusz — Neptuna, Oktawian — Apollina. W ten sposób budowali podstawy swej „władzy charyzmatycznej”, w czym najbardziej skuteczny okazać się miał ostatecznie Oktawian, elastycznie modyfikujący propagandę i zmierzający ku idei własnej boskości.

L. Morawiecki habilitował się w 1990 r. w Uniwersytecie Jagiellońskim, od 1986 r. był już jednak pracownikiem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, gdzie w 1992 r. uzyskał stanowisko profesora nadzwyczajnego. W kolejnych latach zaangażował się w tworzenie Uniwersytetu Rzeszowskiego (2001), gdzie zgromadził wokół siebie liczne grono uczniów — studentów i doktorantów. Objął też kierownictwo Zakładu Historii Starożytnej w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, ważnego ośrodka badań nad republiką rzymską.

W kolejnych latach kontynuował prace nad propagandą monetarną późnej republiki. Studium poświęcone Brutusowi, stanowiące dopełnienie problematyki dwóch wcześniejszych monografii, było już na tyle zaawansowane, że

mógł opublikować jego skróconą wersję (*„Legum ac libertatis auctor et vindex. Marek Juniusz Brutus i jego program polityczny”* [Xenia Posnaniensia], Poznań 2001), jednak pełny tekst, nad którym pracował do ostatnich chwil życia, nie ukaże się już drukiem. Podsumowując doświadczenia wyniesione z badań nad ikonografią monet Republiki, a także innych okresów starożytności, publikował rozważania metodologiczne, wnoszące wiele zwłaszcza do interpretacji symboli religijnych na monetach. Badania numizmatyczne w połączeniu z wiedzą historyczną i filologiczną przyniosły nowe ustalenia na temat kultów antycznych (bóg Adranos i kult psa), czy chronologii poezji Horacego.

Problematyka dziejów kultury absorbowała L. Morawieckiego coraz bardziej, nie porzucił jednak numizmatyki. Wykładając w Rzeszowie podjął prace nad monetami antycznymi kolekcji Uniwersytetu Lwowskiego. Tekst ich katalogu został przekazany ukraińskim kolegom. Dość późno zajął się problematyką znalezisk monetarnych. Co prawda drobniejsze prace na ten temat publikował jeszcze jako pracownik Muzeum Narodowego w Krakowie, jednak pierwszy obszerny artykuł dotyczący znalezisk rzymskich w dorzeczu Wisłoka i Sanu przygotował dopiero w Rzeszowie, gdzie podjął współpracę z miejscowymi archeologami. W kilku artykułach wypowiadał się także na temat obiegu monetarnego na terenie rzymskiej Palestyny.

Podjęcie różnorodnej tematyki cechowało styl pracy L. Morawieckiego od początku Jego aktywności naukowej. Najczęściej nie oznaczało to jednak przypadkowego doboru tematów, lecz równoległe kontynuowanie kilku wątków problemowych. Rozszerzanie tematyki wiązało się z podejmowaniem dalekosiężnych planów wydawniczych. W latach osiemdziesiątych zaangażował się jako jeden z inicjatorów i redaktor w wydawanie serii podręczników numizmatycznych pt. „Zarys mennictwa europejskiego” pod patronatem Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego. Sam zamierzał opracować dużą część tekstów poświęconych monetom antycznym. Ostatecznie ukazał się drukiem tom dotyczący mennictwa celtyckiego, czemu towarzyszyła publikacja szeregu artykułów na temat tego mennictwa. Dalece zaawansowane były prace nad mennictwem Republiki, po-

wstawały też rozdziały dotyczące monety greckiej. W ostatnich latach życia, nie chcąc zmarznąć przygotowanych materiałów, zdecydował się opublikować je w formie artykułów (m.in. na temat mennictwa etruskiego, polityki monetarnej Republiki, greckich systemów monetarnych). Już wcześniej wydał w popularnej formie omówienie badań nad początkami monety greckiej i rzymskiej.

Ok. 100 publikacji, zarówno z zakresu numizmatyki jak historii starożytnej, daje świadectwo wielostronnej erudycji, inwencji badawczej, przede wszystkim jednak szerokości zamierzeń Autora.

W ostatnich latach pojawiły się wyrazy uznania ze strony środowiska naukowego, zwłaszcza wybór na Przewodniczącą Sekcji Historii Starożytnej Polskiego Towarzystwa Historycznego (1997), czy na Dziekana Wydziału Historyczno-Socjologicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego (2002). Latem 2004 r. otrzymał pierwszy egzemplarz książki wydanej z inicjatywy Uniwersytetu w Lecce (*Monete, poesia e politica. Alcune riflessioni su numismatica, ideologia e letteratura tardo repubblicana e augustea* [Strumenti, 7], Viterbo 2004), zawierającej wybór Jego prac w tłumaczeniu. W tym samym czasie ukazało się kilka innych publikacji w kraju. Nie dane Mu było jednak dokończyć ostatniej monografii. Zbyt późno ujawniona, nieublagana choroba zabrała Go spośród nas w pełni sił twórczych.

Obszerniejsze wspomnienie o Lesławie Morawieckim ukaże się w szóstym tomie „Notae Numismaticae. Zapiski Numizmatyczne”.

Maciej Salamon

Erich Šefčík (1945–2004)

Erich Šefčík, śląski archiwista, historyk, numizmatyk i muzealnik, urodził się 2 lipca 1945 r. w Krawarzach niedaleko Opawy. Po ukończeniu gimnazjum w pobliskim Hlučíně (Hulczyn) i zdaniu matury, w latach 1963–1968 studiował archiwistykę na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu im. J. E. Purkyně w Brnie (do 1960 i od 1990 im. Masaryka). Wieńczący studia egzamin państwowy złożył w 1969 r. W 1973 r. uzyskał tytuł doktora filozofii (*philosophiae doctor* — PhDr.) na Uniwersytecie Palackiego w Ołomuńcu. W latach 1968–1977 był archiwistą (Pilzno 1968–1969; Opawa —

oddział Janovice u Rýmařova 1969–1977). Z kolei na szereg lat związał się z Muzeum w Opawie (1977–1996), gdzie najpierw był kierownikiem Działu historyczno-numizmatycznego, a od końca 1983 r. założycielem i kierownikiem Gabinetu Numizmatycznego. W 1996 r. założył i kierował w swej rodzinnej miejscowości nowym muzeum (Zámecké muzeum Kravaře), nadal jednak na częście etatu pracował w Muzeum w Opawie i pozostawał tam kierownikiem — kuratorem Gabinetu Numizmatycznego. W okresie swej pracy w opawskim muzeum przygotował szereg wystaw mających związek z numizmatyką.

Najważniejsza — jak się wydaje — część dorobku naukowego E. Šefčíka dotyczy dziejów Piastów cieszyńskich i ziemi cieszyńskiej. Wspomnieć należy edycje źródeł (*Listinář Těšínska*, t. 7: 1571–1600, Český Těšín 1978; t. 8: 1601–1614, Český Těšín 1981; t. 10: 1625–1652, Karviná 1986) oraz prace poświęcone sfragistyce (m.in. *Pečeti těšínských Piastovců*, Ostrava 1982). Problematykę Piastów cieszyńskich naświetlił także szeregiem artykułów od strony numizmatycznej. Szczególnie wiele uwagi poświęcił fałszowaniu monet na Śląsku i na Morawach — nosił się z zamiarem przygotowania obszerniejszej publikacji dotyczącej tej tematyki.

E. Šefčík był członkiem rad redakcyjnych szeregu czasopism lokalnych, jednak szczególnie należy odnotować fakt reaktywowania „Slezského numismatika” i wydania pod jego redakcją począwszy od 1998 r. pięciu numerów tego periodyku — wydawcą był Oddział opawski Czeskiego Towarzystwa Numizmatycznego i Zámecké muzeum Kravaře (patrz rec. R. Pieńkowskiego w BN, nr 2 [322], 2001, s. 69–70).

E. Šefčík utrzymywał rozległe kontakty międzynarodowe. W Polsce najaktywniej współpracował z muzealnikami i historykami z Górnego Śląska (był np. współautorem publikacji *Książęta i księżne Górnego Śląska*, red. A. Barciak, Katowice 1995), ale znany był także i w środowisku numizmatyków. Kilka jego artykułów ukazało się w Biuletynie Numizmatycznym. W 1996 r. przebywał parę miesięcy w Polsce dzięki stypendium Kasy im. Mianowskiego. Dało mu to okazję do wygłoszenia odczytu „Falszerstwa monetarne na Śląsku Cieszyńskim i Opawskim w XVII w.” na posiedze-

niu Komisji Numizmatycznej KNH 25 czerwca. W dniach 18–19 października 1996 r. był czynnym uczestnikiem XI Ogólnopolskiej Sesji Numizmatycznej w Nowej Soli. Kłopoty ze zdrowiem nie pozwoliły mu uczestniczyć osobście w konferencji poświęconej mennictwu Piastów legnicko-brzeskich w Legnicy w 2000 r.

Rozumiał potrzeby numizmatyki i numizmatyków. Życzliwie umożliwiał kwerendę nawet poza godzinami swojej oficjalnej pracy. Miał specyficzne poczucie humoru — zachowywał dystans do otaczającej rzeczywistości. I takim będziemy go pamiętać. Zmarł w Opawie 15 października 2004 r.

Ważniejsze publikacje Ericha Šefčika dotyczące numizmatyki:

Těšínské mincovnictví. Katalog k výstavě, [w:] Vlastivědné muzeum okresu Karviná se sídlem v Českém Těšíně 1986, s. 4–10.

Numismatické sbírky Slezského muzea v Opavě, Folia num. 1/1986, s. 51–54.

Przyczynek do rozwoju wyobrażeń heraldycznych na pieczęciach, monetach i medalach Piastów cieszyńskich, BN 1986, nr 1–4, s. 1–6.

Historie těšínského mincování, Folia num. 2/1987, s. 3–7.

Výrobní a grafická souvislost mezi mincemi, medailemi a pečetěmi těšínských Piastovců, Folia num., 3/1988, s. 57–66.

Faleristická sbírka Slezského muzea v Opavě, Opava 1988. ss. 43 (współautor E. Bittner)

Falešné těšínské ražby z let 1611 a 1614 a polský Žywiec, Časopis Slezského muzea, B–38, 1989, s. 69–75.

Krátký přehled mincování vedlejších zemí Koruny české (Kladsko, Lužice, Slezsko), Folia num., 6–7/1991–92, s. 9–22.

Počátky tolarového mincování na Krnovsku, Opavsku a Těšínsku, Folia num., 6–7/1991–92, s. 23–27.

Pronikání falešné žywiecké mince na Moravu a Slezsko v roce 1611. (Osud obchodníka s falešnou mincí Kašpara Rota z Kežmaruku), Num. listy, R. 48: 1993, č. 2, s. 33–38.

Mincovní nádoby. Ze sbírek Zámku Hradec nad Moravicí a Slezského zemského muzea v Opavě, Opava 1994.

Dzieje mennictwa cieszyńskiego, BN, nr 3: 1997, s. 3–9

Falszywa moneta żywiecka na Morawach w 1611 roku, [w:] Falszerstwa i naśladownictwa

monet. XI. Ogólnopolska Sesja Numizmatyczna w Nowej Soli, Poznań 1998, s. 101–111.

Falešné mincování ve Štramberku v 2. polovině 15. století, [w:] Peníze v proměnách času, Ostrava 1998, s. 61–62.

Numismatické sbírky Slezského zemského muzea v Opavě, Slezský num., č. 1 (1998), s. 3–6.

Krátká zpráva o falešném mincování na Opavsku před r. 1617, [w:] Peníze v proměnách času II, Ostrava 2000, s. 43–44.

Židovští obchodníci s mincovním kovem ve Slezsku v době pozdního středověku, [w:] Židé ve Slezsku, Český Těšín 2001, s. 52–56.

Lehnicko-brěžské ražby ve sbírkách Slezského zemského muzea, [w:] Silesia Numismatica. Ducatus Lignicensis et Bregensis, Legnica 2001, s. 179–182.

Robert Pieńkowski

Dr Stanisława Kubiak (1926–2005)

Trwa czarna passa numizmatyków krakowskich. Po doktorze Januszu Reymanie i prof. Lesławie Morawieckim zmarła w Krakowie, po długiej chorobie, w dniu 18 stycznia 2005 r., dr Stanisława Kubiak. Była jednym z najbardziej zasłużonych badaczy pieniądza średniowiecznego w Polsce, a w zakresie epoki jagiellońskiej nie miała sobie równych. Jest autorem 5 pozycji książkowych i kilkudziesięciu artykułów i mniejszych prac, z których większość była publikowana na łamach WN. O Jej drodze życiowej i dokonaniach pisaliśmy nie tak dawno z okazji jubileuszu czterdziestolecia pracy naukowej (WN XXXIX, 1995, z. 3–4, s. 193–194). Do tej publikacji należy więc sięgnąć po bliższe informacje. Tutaj poruszymy

tylko sprawy najważniejsze, a przede wszystkim dokonamy uzupełnień dotyczących ostatniego okresu życia i działalności Zmarłej.

Urodziła się w Limanowej 8 maja 1926 r., czyli w dniu św. Stanisława Biskupa, przynosząc sobie jego imię. Maturę uzyskała w 1944 r. na tajnych kompletach w Zakopanem. Studia wyższe odbyła na Uniwersytecie Jagiellońskim, osiągając w 1956 r. dyplom w zakresie archeologii Polski, a w 1959 r. w zakresie etnografii. Po rocznej pracy jako archeolog, została zatrudniona w sierpniu 1956 r. w Zakładzie Numizmatyki ówczesnego Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii PAN). Z placówką tą związała Ona całe swoje późniejsze losy aż do przejścia na emeryturę w 1991 r., a nawet jeszcze dwa lata dłużej, w czasie których bezinteresownie opiekowała się nią wobec braku kwalifikowanego następcy. Tymczasem Zakład Numizmatyki, kierowany przez prof. Tadeusza Lewickiego i skupiający głównie orientalistów, został w lipcu 1969 r. oddzielony od IHKM PAN i przyłączony do Instytutu Orientalistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rok wcześniej Stanisława Kubiak zdobyła stopień doktora na podstawie klasycznej już dziś pracy *Monety pierwszych Jagiellonów, 1386–1444* (Wrocław 1970) napisanej pod kierunkiem prof. Ryszarda Kiersnowskiego. Już jako adiunkt objęła w 1974 r. kierownictwo placówki, która nosiła teraz nazwę Pracowni Źródeł Orientalnych i Numizmatyki.

W pracy naukowej dr Stanisławy Kubiak można wyróżnić dwa odrębne, ale splatające się ze sobą nurty. Pierwszy ma charakter źródłoznawczy i sprowadza się do żmudnej i pracochłonnej rejestracji znalezisk. Objęła ona monety greckie (WN XXII, 1978, s. 190–217), monety rzymskie na Mazowszu i Podlasiu (Wrocław 1979) i wreszcie monety późnośredniowieczne. Efektem tej ostatniej akcji jest niezwykle cenne i użyteczne dzieło *Znaleziska monet z lat 1146–1500 z terenu Polski. Inwentarz*, Poznań 1998. Było ono przygotowywane przez Autorkę przez blisko 30 lat, z olbrzymim nakładem sił i czasu. Wykorzystane zostały tu nie tylko wszystkie dostępne publikacje i materiały archiwalne, ale również trzykrotnie rozsyłane ankiety do muzeów i wojewódzkich konserwatorów zabytków. Na ostatnim etapie prac, w ramach grantu uzyskanego z Komi-

tetu Badań Naukowych, z Autorką współdziałał dr Borys Paszkiewicz, który też przygotował maszynopis do druku. W rezultacie powstała praca pionierska, uzupełniająca ciąg inwentarzy znalezisk monet od wczesnego średniowiecza aż do XX w. Stanowi ona podstawę do solidnych badań nad obiegiem pieniądza od połowy XII do końca XV w.

Drugi nurt prac dr Stanisławy Kubiak dotyczy dziejów monety Andegawenów w Polsce oraz wczesnych Jagiellonów: od schyłku XIV do początków XVI w. Studia te zostały podjęte już w początku lat sześćdziesiątych i zaplanowane na czas dłuższy. Trwały w istocie około 40 lat, niemal do końca życia. Objęły one trylogię zapoczątkowaną dysertacją doktorską, która była poświęcona monetom pierwszych Jagiellonów. Drugie ogniwo to monografia pieniądza Prus Królewskich za panowania Kazimierza Jagiellończyka (*Monety i stosunki monetarne w Prusach Królewskich w 2 połowie XV wieku*, Wrocław 1986). Cykl zamyka praca *Monety koronne z drugiej połowy XV w. (1447–1506)*, opublikowana na łamach WN (XLII, 1998, z. 3–4, s. 117–181). Nie oznaczało to jednak zaniechania studiów nad tym tematem. Dowodem na to, że dr Stanisława Kubiak wracała do problemów od dawna ją nurtujących, jest kilka mniejszych prac, a m.in. artykuł opublikowany w 2002 r. (WN XLVI, z. 1, s. 75–82), w którym prostowała ona przyjętą przez siebie w 1970 r. datację półgroszy Władysława Jagiełły. Mogła zaś tego dokonać na podstawie nowych znalezisk. Przykład ten dobrze ilustruje związek obu nurtów badań uprawianych przez Zmarłą. Poza nimi pozostał jednak szereg innych prac: syntetyczne ujęcie dziejów monety europejskiej w XV w. ([w:] B. Haczewska, R. Kiersnowski, S. Kubiak, S. Suchodolski, *Mennictwo średniowieczne*, Zarys mennictwa europejskiego, t. VII, Kraków 1984, s. 233–305), opracowanie obiegu monet obcych w Polsce w XV w. ([w:] *Nummus et Historia. Pieniądz Europy średniowiecznej*, Warszawa 1985, s. 277–287), czy monografie kilku ważnych skarbów opublikowanych w WN (z Tyńca, Czernej, Kościelnej Wsi, Mstowa, Wodzisławia, Częstochowy, Młotkowic).

Kilka małych, ale istotnych prac, nawiązujących do dawniejszych badań, zostało opublikowanych już w ostatnich latach życia: *Udział monet złotych w obiegu pieniężnym na ziemiach*

polskich w XIV i XV wieku, [w:] *Notae Numismaticae/Zapiski Numizmatyczne*, t. III/IV, Kraków 1999, s. 353–356 + tabela; *Aktualny stan badań nad produkcją denarów miejskich Wschowy za czasów Andegawenów*, [w:] *Monea mediaevalis. Studia numizmatyczne i historyczne...*, Warszawa 2002, s. 461–466; *Monety króla Władysława Jagiełły (1386–1434)*, Biul. Num., 2002, Nr 3, s. 15–20.

Nie należy jednak zapominać o działalności dydaktycznej dr Kubiak, prowadzonej w Zakładzie Nauk Pomocniczych i Archiwistyki Instytutu Historii UJ. Jej rezultatem jest obszerny, liczący 526 stron maszynopis obejmujący treść 22 wykładów na temat dziejów polskiego pieniądza w średniowieczu i w początkach okresu nowożytnego (do 1572 r.). Kopię tej pracy powierzyła mi przed laty Autorka na przechowanie.

Wspomnijmy jeszcze o pracach organizacyjnych — kierowaniu przez wiele lat Pracownią Źródeł Orientalnych i Numizmatyki oraz o działalności społecznej w Polskim Towarzystwie Archeologicznym i Komisji Archeologicznej Oddziału Krakowskiego PAN. Była również członkiem Komisji Numizmatycznej Komitetu Nauk Historycznych w pierwszej kadencji.

Dnia 26 stycznia 2005 roku zegnaliśmy dr Stanisławę Kubiak na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie nie tylko jako wybitnego badacza, ale również jako wspaniałego człowieka. Bardzo pracowitego, wytrwałego, wymagającego od innych, ale przede wszystkim od siebie, jednocześnie jednak bardzo uczynnego i życzliwego dla innych, wiernego w przyjaźni. Będzie nam Jej bardzo brakowało. Pocięchą jest przekonanie, że nie zmarnowała swojego życia. Pozostawiła po sobie dobrą pamięć i dorobek (m.in. w naszym piśmie), który będzie dobrze służył nam i naszym następcom. Niech odpoczywa w pokoju!

Stanisław Suchodolski

**Wystawa w stulecie otwarcia Muzeum
im. Cesarza Fryderyka w Poznaniu.
5. X–7. XI 2004**

W dniach od 5 października do 7 listopada 2004 roku w Muzeum Narodowym w Poznaniu miała miejsce wystawa upamiętniająca stulecie otwarcia Muzeum im. Cesarza Fryderyka

w Poznaniu. Gmach tego muzeum, zaprojektowany przez architekta berlińskiego Karla Hinckeldeyna w stylu neobaroku, stanowi obecnie siedzibę Muzeum Narodowego.

Data 1904, jakkolwiek ważna, nie wyznacza początku historii zbiorów publicznych w Poznaniu. Muzealnictwo poznańskie, z racji tradycji i zbiorów, odwołuje się do dwóch nurtów kolekcjonerstwa zainicjowanych przez dwie żyjące obok siebie społeczności: polską i niemiecką. W 1857 r. powstało Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. W tym samym roku powołało ono do życia Muzeum Starożytności Polskich i Słowiańskich w Wielkim Księstwie Poznańskim, które w 1882 r. udostępniło swoje zbiory publiczności. Kolekcja tej zasłużonej, polskiej instytucji znajduje się obecnie w tutejszym Muzeum Narodowym. Odpowiedzią społeczności niemieckiej, inicjowaną i popieraną przez władze zaborcze w Berlinie, było utworzenie Towarzystwa Historycznego i Związku Artystycznego, z których działalności wyłoniło się Muzeum Prowincji. Ukończenie w 1903 roku nowego, reprezentacyjnego gmachu w centrum Poznania pozwoliło na poważne rozwinięcie programu wystawienniczego, badawczego, edukacyjnego i kolekcjonerskiego. Muzeum, któremu nadano imię cesarza Fryderyka III, zostało otwarte w 1904 r. Stawiało ono sobie za cel propagowanie kultury niemieckiej we wschodnich prowincjach Cesarstwa. Było to muzeum wielodziałowe, które w trakcie swojej trwającej do 1918 r. działalności ewoluowało w kierunku muzeum sztuki. Zbiory numizmatyczne należały do działu historii kultury, którego zadaniem było ukazanie rozwoju Prowincji Poznańskiej w średniowieczu i czasach nowożytnych.

Wystawa została usytuowana w odnowionym i zaaranżowanym holu Starego Gmachu oraz przylegającej do niego sali północnej. Ekspozycja obejmowała: sztukę starożytną, malarstwo i rzeźbę, grafikę i rysunek, rzemiosło artystyczne, plakiety i medale, plakaty, zbiory archiwalne i bibliotekę, razem ponad 400 obiektów pochodzących z kolekcji zgromadzonej do 1918 roku. Gabinet Numizmatyczny uczestniczył w wystawie eksponując plakiety i medale francuskie i niemieckie z okresu secesji, dzieła najwybitniejszych działających ówczesnie artystów, takich jak m.in.: Alexandre Charpentier, Louis Oscar Roty, Rudolf

Bosselt. Kontynuację wystawy czasowej stanowiła stała ekspozycja malarstwa europejskiego, na której znakami graficznymi oznaczono dzieła pochodzące z pozyskanej w 1903 roku Galerii Atanazego Raczyńskiego, stanowiące trzon galerii Muzeum Narodowego w Poznaniu. Analogicznie oznakowano plakietki renesansowe podarowane w 1904 roku przez Jamesa Simona z Berlina, obecnie należące do zbiorów Gabinetu Numizmatycznego.

Wystawie towarzyszył katalog: *Stulecie otwarcia Muzeum im. Cesarza Fryderyka w Poznaniu* pod red. W. Suchockiego i T. Żuchowskiego, Muzeum Narodowe w Poznaniu 2004, 328 ss., il. Otwierają go eseje: T. I. Grabskiego, *Okoliczności powstania Muzeum Prowincji w Poznaniu*; T. J. Żuchowskiego, *Muzeum Prowincji w Poznaniu. Nowa koncepcja muzealna w świetle źródeł*; Z. Pałata, *Architektura i ikonoGRAFIA poznańskiego Muzeum im. Cesarza Fryderyka III*; R. Witkowskiego, *Działalność Muzeum im. Cesarza Fryderyka III w Poznaniu w świetle prasy poznańskiej (1904–1914)*. Po nich następują teksty omawiające poszczególne kategorie zbiorów, ich historię i stan obecny, stanowiące wstępy do katalogu wystawianych obiektów. Wyjątek, ze względu na brak obiektów, stanowi rozdział zatytułowany *Numizmatyka*, autorstwa Marii Stahr, omawiający poważny i cenny zbiór poloników numizmatycznych, obecnie nieistniejący, rozproszony i w większości utracony w wyniku 2. wojny światowej. Zawierał on monety polskie, pochodzącą od średniowiecza aż po wiek XIX, a także liczne skarby, głównie z terenu Wiel-

kopolski. Zespół ten był nowoczesnie kształtowaną kolekcją mającą pełnić zadania poznawcze, dydaktyczne i badawcze. Realizację tych celów warunkowały: właściwy zapis inwentarzo- wy, przy egzemplarzach cennych odwołujący się do katalogu Czapskiego, stała ekspozycja monet i medali historycznych w układzie chronologicznym, obejmująca również skarby opatrzone metrykami pochodzeniowymi, tekst wprowadzający w historię polskiego mennictwa, umieszczony w przewodniku po muzeum, wznawianym co kilka lat, możliwość udostępnienia wybranych egzemplarzy w warunkach studyjnych, osobom bliżej zainteresowanym numizmatyką.

Przedmiotem artykułu jest historia zbioru, jego skład i charakter, źródła pozyskania i polityka zakupów. Osobne zagadnienie stanowi próba wyjaśnienia motywów, jakimi kierowało się niemieckie muzeum, gromadząc systematycznie numizmaty polskie i wydatkując na ten cel poważne sumy, sięgające niekiedy 10% kwot przeznaczanych rocznie na zakup wszystkich muzealiów.

Omawiane wydawnictwo jest pierwszym, monograficznym opracowaniem tematu niemieckiego muzeum w Poznaniu. Bogato ilustrowany tom zawiera niepublikowane dotąd materiały i interpretacje ujęte w wyszukaną szatę graficzną.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości gmach i zbiory przejęło Muzeum Wielkopolskie, którego pierwszym dyrektorem został Marian Gumowski.

Maria Stahr